

Newsletter-ul este elaborat în baza emisiunii radiofonice din 16 aprilie 2016, realizate de Asociația pentru Politică Externă (APE) în comun cu Friedrich-Ebert-Stiftung (FES). Emisiunea este difuzată de postul de Radio Moldova, partenerul media al proiectului. Emisiunea radio și Newsletter-ul sunt parte a proiectului FES și APE „Dialoguri de politică externă”. Conținutul poate fi preluat liber cu menționarea sursei.

foreign policy association
APE
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • APRILIE 2016 • NR.4 (121)

Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Materialele sunt realizate de Lina Grâu – expert pe politică externă și relații internaționale, coordonator de programe APE.

TEMELE EDIȚIEI:

1. Șeful oficiului Băncii Mondiale în R.Moldova, **Alexander Kremer**: Trendul negativ poate fi inversat pe parcursul mandatului unui singur guvern, dacă va exista voință politică.
2. Expertul polonez **Grzegorz Gromadzki**: Nu am așteptări pozitive legate de elita de la putere, aceasta nu mai este capabilă să-și schimbe modul de a face politică.

Ultima perioadă a fost marcată de o serie de evenimente importante pentru Republica Moldova.

Legislativul a constituit, pe 13 aprilie, un Consiliu Parlamentar pentru Integritate Europeană, un for ce va monitoriza implementarea Acordului de Asociere cu UE. Potrivit unui comunicat, Consiliul „va coordona aspectele ce țin de implementarea politicii de integrare europeană și va organiza audieri publice la acest subiect, va exercita controlul parlamentar asupra implementării Acordului de Asociere și a celui de Comerț Liber cu UE”.

Fostul ministru de externe al Republicii Moldova, Natalia Gherman a fost audiată pe 13 aprilie în cadrul procesului de selectare a noului secretar general al Națiunilor Unite. Natalia Gherman se numără printre cei opt candidați la această funcție. Al doilea mandat pe cinci ani al secretarului general în exercițiu, fostul ministru de externe sud-coreean Ban Ki-moon, expiră la sfârșitul anului curent.

În cadrul unei sesiuni speciale dedicate Republicii Moldova la Forumul global pentru securitate GLOBSEC 2016, desfășurat la Bratislava în perioada 15-17 aprilie, ministrul moldovean de Externe, Andrei Galbur, a reiterat angajamentul ferm al guvernului de la Chișinău de a accelera reformele prevăzute de Acordul de Asociere. De asemenea, au avut loc discuții privind problematica conflictului transnistrean. Șeful delegației moldovenești a subliniat necesitatea reluării necondiționate a negocierilor în formatul „5+2” în vederea avansării procesului de reglementare a conflictului în baza respectării suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova.

Ministrul de externe al Rusiei, Serghei Lavrov, s-a declarat nemulțumit de starea actuală a relațiilor moldo-ruse. Vorbind pe 4 aprilie la Moscova după întrevederea cu omologul său moldovean, Andrei Galbur, Lavrov a spus că el și oaspețele său au fost de acord că „actuala stare a relațiilor bilaterale nu poate fi motiv de satisfacție”. Șeful diplomației ruse s-a declarat însă bucurat de promisiunea lui Galbur că Moldova va continua să sprijine cultivarea limbii ruse pe teritoriul său și a reafirmat poziția Moscovei potrivit căreia conflictul transnistrean se poate rezolva numai cu păstrarea unei Moldove „unitare, indivizibile și neutre”. Lavrov a repetat pe de altă parte criticile țării sale la adresa semnării de către Moldova în 2014 a Acordului de Asociere la UE, spunând că acel moment a afectat „întregul complex al relațiilor noastre economice”. „Am auzit că noul guvern al Moldovei este interesat să dezvolte relațiile cu Rusia și salutăm această atitudine”, a mai spus Lavrov.

Președintele Partidului Popular European, Joseph Daul, s-a arătat „profund îngrijorat” de noul proiect de lege din Republica Moldova, care ar putea permite autorităților să blocheze site-uri și să ceară e-mailuri sau mesaje private. Despre asta politicianul european a scris pe contul său Twitter. Potrivit acestuia, „Republica Moldova trebuie să se asigure că legea va ajunge la un echilibru echitabil între dreptul la informare și confidențialitate, precum și cenzura în numele securității”. Portalul Agora amintește că pe 30 martie, Guvernul a votat o lege prin care obligă operatorii de telefonie și Internet să stocheze datele utilizatorilor pentru o perioadă de până în 12 luni, să blocheze accesul la anumite site-uri și permite autorităților să verifice email-urile, mesajele sms sau cele expediate prin aplicații de mesagerie. O directivă similară a fost invalidată de Curtea de Justiție a UE în 2014.

Alexander Kremer: „Trendul negativ poate fi inversat pe parcursul mandatului unui singur guvern...”

... dacă va exista voință politică

Banca Mondială (BM) prognozează o creștere modestă, de 0,5 la sută, a economiei moldovenești în 2016. În cadrul prognozei economice pentru Europa și Asia Centrală și pentru Republica Moldova, prezentate pe

7 aprilie, Banca Mondială anticipează că economia moldovenească va rămâne inertă în acest an, după recesiunea din 2015, cauzată în mare parte de fraudă din sectorul bancar. Despre o redresare economică se va putea vorbi abia în 2017. Într-un interviu în exclusivitate directorul de țară al Băncii Mondiale, Alexander Kremer, vorbește despre cauzele care au dus

la oprirea creșterii economice a Republicii Moldova, despre condițiile de relansare a acestei creșteri, despre ritmul alert amplificare în ultimii ani a corupției și despre voința politică pentru reforme.

„Noi mai avem încă foarte multe proiecte finanțate și implementate și care merg destul de bine în R.Moldova”

■ **Lina Grău:** Dle Kremer, aș vrea pentru început să ne spuneți câteva lucruri despre programele Băncii Mondiale în Republica Moldova și despre suportul bugetar pe care îl oferiți Chișinăului.

■ **Alexander Kremer:** Banca Mondială acordă asistență Republicii Moldova în valoare de aproximativ 80 milioane de dolari pe an. Toată lumea cunoaște doar faptul că suportul bugetar a fost stopat și nu este primit acum pentru că a fost înghețat încă în 2014. Dar ce nu cunoaște multă lume este că noi mai avem încă foarte multe alte proiecte finanțate și implementate și care merg destul de bine în Republica Moldova. Printre acestea ar fi de exemplu finanțarea oferită fermierilor mici sau asociațiilor de fermieri pentru modernizarea proceselor tehnologice pentru a putea exporta pe piețele europene. Mai avem un proiect de finanțare a modernizării sistemului de încălzire centralizată din Chișinău pentru a-l face mai eficient. Împreună cu parteneri din Japonia suntem implicați în modernizarea școlilor pentru a asigura accesibilitatea acestora pentru copii cu dezabilități. Și foarte curând vom începe să finanțăm și renovarea școlilor de circumscripție, care vor fi frecventate de toți copii din satele din împrejurimi pentru a putea învăța în condiții mult mai bune, europene.

În afară de aceasta, suntem acum în așteptarea momentului semnării acordului de finanțare pentru cel mai mare proiect avut vreodată de BM în Republica Moldova, care se va ocupa de renovarea a 300 km de drumuri locale, lucru care va aduce beneficii care vor fi simțite de toată populația – de la nord la sud, de la est la vest.

Dar trebuie să admitem că nu acest tip de investiții financiare din partea donatorilor

vor duce la o dezvoltare durabilă a Republicii Moldova. Pentru a asigura dezvoltarea durabilă este nevoie de locuri de muncă decente. Iar locurile de muncă decente vor putea fi deschise doar atunci când sectorul privat va începe să investească. Iar sectorul privat va începe să investească doar atunci când va avea încredere că va fi tratat în conformitate cu legea, echitabil și corect.

„Trebuie să pronunțăm acest cuvânt – a fost corupție. Imediat ce observăm o repetare a situației ne vom cere banii înapoi”

■ **Lina Grău:** Ați vorbit despre acest proiect foarte mare pe care urmează să-l lansați privind reabilitarea drumurilor locale. Anii trecuți au mai existat proiecte de reabilitare a drumurilor și din partea BM, și din partea SUA. Proiectele respective nu au fost continuate din cauza lipsei de transparentă și a anumitor suspiciuni de corupție. Cum vă veți proteja de acest fenomen?

■ **Alexander Kremer:** Da, într-adevăr, trebuie să pronunțăm acest cuvânt – a fost corupție. Și din cauza aceasta atunci am cerut banii noștri înapoi, am întrerupt relația și apoi timp de 5-6 ani nu am mai avut relații în domeniul transportului. Acum am decis să revenim în speranța că au fost întreprinse anumite măsuri în vederea îmbunătățirii procedurilor de achiziții în acest domeniu. Și am spus tuturor politicienilor și factorilor implicați în acest proces că imediat ce observăm o repetare a situației de data trecută vom întrerupe din nou finanțarea și ne vom cere banii înapoi. Ne-am exprimat această poziție la cel mai înalt nivel și am spus foarte clar – dacă acest guvern dorește, așa cum spune, să fie judecat după fapte, atunci cel mai bine acest lucru se va vedea după felul în care vor fi curățate și transparentizate procedurile de achiziții publice.

Noi efectuăm cu periodicitate un studiu privind mediul de business, în care una din întrebări stabilește cota contractelor publice sub formă de mită. Și în cinci ani, din 2008 până în 2013, această cotă a crescut de la 8 la sută la 11 la sută. Într-o discuție cu unul dintre miniștri am menționat această cifră, de 11 procente, și dumnealui a spus: „O, doar

11%! Nu, e mult mai mare!”. Deci, noi trebuie să fim foarte atenți în acest domeniu pentru că există un trend negativ care s-a stabilit în ultimii ani și trebuie să lucrăm împreună cu Guvernul pentru a inversa acest trend.

De fapt, noi mai finanțăm acum un proiect mic care se numește „Contractarea deschisă” care are drept scop să ajute organizațiile din societatea civilă să studieze modelele și tendințele în domeniul achizițiilor publice, inclusiv cele în curs. Este un soft foarte bun, elaborarea căruia a fost finanțată de noi, și prin intermediul căruia pot fi analizate bazele de date privind achizițiile publice în diverse domenii. Și punând toate datele disponibile în acest instrument analitic pot fi dezvăluite diverse scheme și se poate vedea care sunt tendințele, în ce direcție merg achizițiile publice și cu cine sunt semnate contractele. Și vreau aici să salut atât Agenția de achiziții publice, cât și Ministerul Sănătății, care și-au exprimat dorința de a fi voluntari și a implementa primii acest proiect. Trebuie să recunoaștem meritele atunci când ele există.

„Businessul nu crede că va fi tratat după lege, el este convins că va fi tratat în mod corupt. Nu este retorica protestelor, sunt date colectate riguros”

■ **Lina Grău:** Ați spus că lucrurile vor începe să se schimbe atunci când vor veni investiții. Pentru investiții este nevoie de un mediu de afaceri potrivit. Banca Mondială elaborează periodic studii privind climatul de afaceri. Ce se întâmplă în ultimii ani cu mediul de afaceri din Republica Moldova?

■ **Alexander Kremer:** Numărul unuia ca factor de descurajare a creșterii economice, a creării locurilor de muncă și a reducerii sărăciei, demonstrat de toate studiile efectuate până acum, este faptul că businessul nu crede că va fi tratat în mod corect, după lege, el este convins că va fi tratat în mod corupt. Și aici nu vorbim despre retorica protestelor care strigă permanent aceste lozinci, ci vorbim despre date foarte sigure colectate în urma studiilor.

Noi avem informații conform cărora cota businessului care consideră mita ca fiind o parte importantă a procesului de desfășurare

a afacerilor în Republica Moldova a crescut de patru ori din 2008 până în 2013. Este o creștere enormă, nu am mai văzut nicăieri în lume o înrăutățire atât de mare. De exemplu, procentul businessului care a declarat că a fost nevoit să plătească mită pentru a primi un permis de construcție a crescut de la 23 la 43 de procente – practic, s-a dublat. În aceeași perioadă procentul întreprinderilor care au declarat că au fost nevoite să plătească o mită pentru a primi licența de funcționare s-a triplat.

Deci, există un sentiment că corupția s-a intensificat în ultimii ani. Și nu este doar un sentiment politic. Vorbim de date care rezultă din experiența cotidiană reală a sectorului privat – cel care ar fi trebuit să angajeze populația Republicii Moldova în câmpul muncii, să plătească salarii și să ajute oamenilor să iasă din sărăcie.

Și de fiecare dată când merg în vizită la vreo întreprindere oarecare, indiferent dacă vorbim despre parcurile industriale sau investitorii străini, de fiecare dată oamenii exprimă o mare îngrijorare în legătură cu situația sau momentul în care vor avea de a face cu funcționarii publici, cu factorii de decizie.

Încă un domeniu de îngrijorare pentru noi este sectorul bancar. De fapt, aici ceea ce

vedem noi astăzi este că întreaga societate trebuie să plătească acum costul enormei, masivei fraude care a avut loc în perioada 2013-2014 sub nasul autorităților de supraveghere. Și aceasta a dus la o creștere mare a dobânzilor, ceea ce la rândul său a descurajat foarte mult sectorul privat, în special în domeniul agricol. În afară de aceasta, fraudă bancară este una din cauzele devalorizării leului moldovenesc acum un an, ceea ce a dus la destabilizarea planificării afacerilor pentru multe companii.

Dar tot ceea ce este stricat de fapt poate fi reparat. Cel mai important lucru pe care am vrea să-l vedem este dacă peste un an businessul va raporta sau nu că situația a început să se îmbunătățească, că a început să fie tratat mai mult decât înainte în conformitate cu legea și că se simte mai în siguranță să vină să investească din nou.

Și eu cred că toată lumea știe ce și cum are de făcut. Doar că trebuie să ne mișcăm mai rapid. De exemplu, recent al participat la discuțiile pe marginea unei legi care ține de climatul investițional. Legea respectivă a tot fost discutată, revizuită, re-revizuită și tot așa - și procesul acesta deja durează de foarte mult timp, proiectul de lege deja exista înainte de a veni eu în țară acum un an și jumătate.

„Sunt mulți oameni care vor să-și ajute țara și o fac din patriotism și profesionalism. Trebuie să-i salutăm”

■ **Lina Grău:** În condițiile în care este destul de greu de a face o schimbare pe interior, având în vedere calitatea clasei politice, având în vedere circumstanțele din societate, din mediul de afaceri, credeți că Acordul de Liber Schimb cu UE poate fi o modalitate de a determina, de a forța într-o anumită măsură autoritățile să facă schimbări?

■ **Alexander Kremer:** Dați-mi voie să nu fiu de acord cu ideea că țara nu-și poate îmbunătăți situația singură. Sunt mulți oameni care lucrează în Guvern, mulți dintre care sunt tineri, care încearcă să ajute țara și atunci când ne uităm la motivațiile lor este greu să ne imaginăm că o fac din alte raționamente decât patriotismul și profesionalismul care îi motivează. Cred că ar trebui să-i salutăm și să le recunoaștem acest efort.

În afară de aceasta, trebuie să recunoaștem că sunt niște reforme foarte importante în proces de derulare acum în țară – mă refer în special la domeniile sănătății, educației și protecției sociale. Și trebuie să ne asigurăm că aceste reforme continuă.

Și eu cred că ar fi foarte periculos să considerăm că acest Acord de Liber Schimb este o pastilă care ar substitui dorința și voința politică pe intern a țării. Chiar recent noi am finalizat un studiu cu privire la beneficiile pe care DCFTA le poate aduce Republicii Moldova. Și da, într-adevăr, acest Acord de Liber Schimb va aduce beneficii Republicii Moldova, dar nu doar din punctul de vedere al concesiilor de comerț pe care UE le acordă, dar în primul rând prin reformele de care este nevoie ca Acordul să poată fi aplicat, dacă acestea vor fi realizate de Republica Moldova.

La sfârșitul anilor 90, acum vreo 20 de ani, eu lucram în Comisia Europeană și ajutam la implementarea acordurilor de comerț liber de primă generație și a acordurilor de asociere cu țările din Africa de Nord. Și în acea regiune se înțelegea foarte bine că un Acord de Comerț Liber nu este un cadou, ci o provocare care necesită din partea țărilor respective foarte multe reforme și investiții pentru ca economiile lor să devină competitive pe piețele europene și cele interne. Și acest studiu pe care tocmai l-am finalizat arată că o astfel de perspectivă este foarte aplicabilă Republicii Moldova.

■ **Lina Grău:** Cum vedeți Dvs. cauzele principale care au făcut ca Republica Moldova într-un timp foarte scurt să devină, din povestea de succes a UE, o zonă de instabilitate, cu crize, cu probleme economice mari? Ce nu a mers bine?

■ **Alexander Kremer:** Cred că în primul rând ar fi important să analizăm indicatorii cantitativi și obiectivi ai experiențelor prin care a trecut businessul din punctul de vedere al corupției, din 2008 până în 2013. Așa am putea înțelege ce s-a întâmplat.

„Republica Moldova este a două țară după Belarus care este atât de dependentă de economia Federației Ruse”

■ **Lina Grău:** Din punct de vedere regional situația nu este foarte stabilă în Est, iar în UE sunt probleme interne foarte mari. Care sunt provocările cele mai mari pentru Republica Moldova acum?

■ **Alexander Kremer:** Situația economică regională, într-adevăr, reprezintă o provocare

foarte mare pentru Republica Moldova. Și în particular situația economică din Rusia care s-a înrăutățit din cauza scăderii prețurilor la petrol, ceea ce a avut o influență foarte mare asupra Republicii Moldova. De fapt, trebuie să recunoaștem că Republica Moldova este a două țară după Belarus care este atât de dependentă de economia Federației Ruse. Încă de la începutul anului 2015 am observat o scădere cu 30 la sută a remitențelor care veneau din Federația Rusă. Această scădere a remitențelor a fost cauzată de devalorizarea rublei rusești. Acest declin acum s-a încetinit, dar totuși încă mai continuă.

„Condițiile fundamentale care au făcut posibilă fraudă bancară acum doi ani încă mai există în țară”

Un alt pericol foarte important pentru Republica Moldova ține de riscurile care se mențin în sectorul bancar. Auditurile diagnostice care au fost desfășurate recent în trei cele mai mari bănci din Republica Moldova – Moldindconbank, Victoriabank și MAIB – ne-au lăsat cu impresia că acele condiții fundamentale care au făcut posibilă fraudă bancară acum doi ani încă mai există în țară. Și chiar dacă această fraudă nu neapărat se va repeta, condițiile pentru o potențială fraudă încă mai există.

„În trecut probabil prea mult am judecat după ceea ce scria pe hârtie sau după retorica autorităților”

■ **Lina Grău:** În ultimul timp se discută foarte mult despre faptul că Republica Moldova are nevoie de reforme, dar că guvernarea merge pe linia unor reforme mai mult mimate. Din acest punct de vedere, care este mesajul pe care ați vrea să-l transmiteți autorităților, societății, clasei politice, mediului de afaceri?

■ **Alexander Kremer:** Guvernul a spus comunității internaționale: „Vă rugăm să ne judecați după acțiuni”. Ceea ce este un început foarte bun. Pentru că în trecut probabil prea mult am judecat după ceea ce scria pe hârtie sau după retorica autorităților. În acest sens, ce acțiuni ne-am aștepta noi să fie realizate în viitorul apropiat și în

următorul an? Cred că cel mai important lucru ar fi ca atunci când vom desfășura studiul nostru în mediul businessului și în întreprinderile statului la sfârșitul anului 2016 să putem remarca o restabilire a încrederii businessului față de autorități, în special sentimentul lor că acum sunt tratați mai mult în corespundere cu legea decât se întâmpla în trecut.

Și nu adoptarea unor noi legi ar fi tocmai modalitatea de a soluționa problema. Am văzut de exemplu acum doi ani, când Guvernul a aprobat o decizie de a reduce numărul de instituții cu atribuții de control, și totodată numărul de inspecții a crescut enorm. Ceea ce poate schimba situația este o indicație politică foarte clară, de sus în jos, că este timpul să se lucreze altfel.

„Schimbarea regulilor de numire în funcție și a regulilor de achiziții publice – nu criterii politice, ci profesionale și tehnice”

O altă acțiune pe care toată lumea o va aștepta va fi modul în care instituțiile statului vor răspunde la recomandările studiilor de diagnostic la cele trei bănci de care am amintit mai sus.

Și încă un lucru care va fi unul grăitor de la sine ține de schimbarea regulilor de numire în funcție a persoanelor, precum și a regulilor de achiziții publice. Vom vedea dacă acestea vor continua să fie în corespundere cu preferințele politice, sau totuși vor fi aplicate cerințele economice și tehnice. BM este într-o situație privilegiată comparativ cu alți donatori sau parteneri de dezvoltare, deoarece noi implementăm toate proiectele noastre prin intermediul structurilor Guvernului, adică noi în fiecare zi cunoaștem exact ce se întâmplă cu adevărat și vedem lucrurile dincolo de aparențe. În plus, noi sperăm că Republica Moldova va reuși să încheie un acord de finanțare cu FMI și dacă acest lucru se va întâmpla și celelalte condiții vor fi de asemenea îndeplinite atunci noi vom fi gata să reluăm finanțarea și suportul bugetar cu cea mai mare plăcere. Și la etapa la care vom începe discuțiile cu privire la următorul suport bugetar, noi le vom spune autorităților: „Bine, acum să discutăm ce măsuri putem întreprinde în

vederea eliminării interesului privat din instituțiile publice”. Și dacă vom ajunge la un acord privind măsurile ce ne vor permite să facem instituțiile publice cu adevărat publice, atunci să știți că într-adevăr vom reuși și vom avea succes.

Și încă un lucru aș vrea să-l spun, un aspect despre care nu toată lumea cunoaște dar care este foarte important. Acum în Parlament avem un proiect de lege care obligă toți parlamentarii și funcționarii publici să-și declare proprietățile. Experții noștri consideră că este o lege foarte bună. Respectiv, acum nu ne rămâne decât să sperăm că ea va trece prin Parlament astfel încât să iasă de acolo într-o formă bună și să fie cu adevărat implementată. Noi am văzut recent într-o altă țară că o lege similară la ieșirea din Parlament a fost foarte diferită de proiectul inițial. Să sperăm că în cazul Republicii Moldova din Parlament va ieși o lege puternică. Este un element foarte important care poate face diferența pe viitor.

„Din problemele pe termen lung există una care este ca o bombă care va exploda în viitor – problema pensiilor”

■ **Lina Grău:** Perspectiva semnării unui acord cu FMI și măsurile pe care spuneți că ar vrea partenerii de dezvoltare să le vadă realizate la Chișinău par să fie măsuri pentru o perspectivă ceva mai lungă decât necesitățile urgente pe care le au autoritățile Republicii Moldova pentru a acoperi consumul curent. Cum vedeți ieșirea din această situație bugetară dificilă la Chișinău?

■ **Alexander Kremer:** Dacă va fi încheiat un acord cu FMI și dacă modelele noastre economice sunt corecte, atunci trebuie să recunoaștem că acum ne aflăm în cel mai critic moment, în cea mai proastă situație economică care poate fi și, respectiv, de acum înainte situația va începe să se îmbunătățească. Speranța mea este că în acest moment deja ne putem ridica ochii de la problemele urgente de criză și putem privi spre reforme sau măsuri structurale pe termen lung, care ne vor ajuta să restabilim creșterea economică și securitatea bugetară în Republica Moldova.

Acum cred că este și momentul cel mai potrivit pentru a ne pune mai multe întrebări și a încerca să găsim răspunsuri. De ce va fi nevoie de exemplu ca sectorul privat să reînceapă să investească? De ce Republica Moldova are nevoie de trei ori mai multe spitale pe cap de locuitor decât Olanda, de exemplu? Sau de ce avem nevoie de facilități fiscale pentru fermierii din țară, facilități care aduc beneficii doar celor mai bogați fermieri? Există multe oportunități pentru a îmbunătăți creșterea și eficiența bugetului public, măsuri care vor necesita câțiva ani ca să ajungă să fie implementate, dar momentul potrivit pentru a le începe este acum.

Dacă vorbim despre problemele pe termen lung, atunci există una care este ca o bombă care va exploda în viitor – problema pensiilor. Pentru că diferența dintre contribuțiile oamenilor la fondul de pensii și ceea ce vor primi ei ulterior sub formă de pensie devine tot mai mare în timp. Nu foarte mult timp în urmă un cetățean al Republicii Moldova, atunci când se pensiona, se putea aștepta că va primi o pensie care va fi puțin mai mică decât jumătate din venitul său din ultimii ani. Iar acum un cetățean al Republicii Moldova, când iese la pensie, nu se poate aștepta la o pensie mai mare de 28 la sută din venitul din ultimii ani. Și dacă ne uităm la aceste cifre înțelegem că unica soluție, deși ea nu va fi una acceptată cu ușurință de toată lumea, va fi cea de a majora vârsta de pensionare, în special pentru femei.

Dacă ne uităm la numărul de ani pe care un moldovean îi va trăi primind pensia, ținând cont de speranța de viață care este acum în creștere, această perioadă este mult mai lungă în Republica Moldova decât în orice alt stat european. Mai este și un alt aspect negativ – atunci când pensiile vor deveni mai mici, oamenii vor începe să-și pună întrebarea că, dacă primesc o pensie atât de mică, atunci de ce mai trebuie să contribuie? Și atunci riscul este foarte mare ca sistemul de pensii să se dezzechilibreze. Aceasta este o reformă urgentă de care are nevoie Republica Moldova. Și trebuie spus că Guvernul care va aborda această problemă și care va lua decizii nu va vedea beneficiile acestei reforme, și nici guvernul care va urma după el. Este o problemă pe termen foarte lung, foarte importantă, care reprezintă un risc lent.

„Orice țară, dacă are voință și dorință, poate inversa totalmente situația pe durata mandatului unui singur Guvern”

Vreau să închei totuși pe o notă mai optimistă. Anul trecut am fost în vizită la mai multe universități unde am făcut prezentări și am discutat cu studenții. La sfârșitul practic fiecărei întâlniri se ridica câte un student și spunea: „Dle Kremer, nu înțelegeți, noi nu sunteți capabili să ne rezolvăm singuri problemele noastre”. Eu cred că acest lucru nu este adevărat și că totul este posibil. Toate aceste probleme sunt create de oameni și, respectiv, pot fi soluționate de oameni și încă foarte rapid. Orice țară, dacă are voință și dorință, poate inversa totalmente situația pe durata mandatului unui singur Guvern. Și trebuie să ținem minte că în serviciul public din Republica Moldova mai avem foarte mulți oameni dedicați, profesioniști și patrioți care depun eforturi și care sunt dornici să facă această schimbare. Și eu nu văd niciun motiv care ar împiedica Republica Moldova să atingă succesul foarte rapid, dacă va exista voința de a face acest lucru.

„Corupția nu este o parte indispensabilă a psihologiei umane. Imediat ce ies din avion moldovenii adoptă regulile țării-gazdă”

■ **Lina Grău:** Ați spus că corupția este problema cea mai mare în Republica Moldova, care a inversat trendul de creștere. Corupția este o problemă de mentalitate în societate sau este o problemă de interese de grup în clasa politică?

■ **Alexander Kremer:** Eu sunt ferm convins de evidențele pe care le am în fața ochilor că corupția nu este o parte indispensabilă a psihologiei umane și că oamenii își pot schimba obiceiurile foarte rapid atunci când circumstanțele se schimbă. Un student moldovean mi-a spus la Universitatea din Bălți. „Nu înțelegeți, dle Kremer, corupția este în sângele nostru”. Acest lucru nu este adevărat. Cetățenii moldoveni călătoresc peste tot în lume și imediat ce ies din avion adoptă regulile și comportamentul care există în țara respectivă. Deci, cred că este dovada cea mai elocventă și cea mai clară că aceste probleme pot fi rezolvate foarte rapid atunci când conducerea țării stabilește tonalitatea corectă.

Grzegorz Gromadzki: Nu mai am așteptări pozitive legate de elita politică de la putere

... aceasta nu mai este capabilă să-și schimbe modul de a face politică...

Expertul polonez Grzegorz Gromadzki, cercetător superior la Fundația Stefan Batory din Varșovia, spune că pe lângă situația politică internă extrem de complicată din țările Parteneriatului Estic, manifestată prin corupția clasei politice, criza bancară și politică din Moldova, criza guvernamentală din Ucraina, situația politică departe de a fi una stabilă din Georgia, există totuși și motive de optimism.

„Chiar dacă grupurile care sprijină stilul vechi de a face politică încă domină situația din aceste state, totuși semnalele pozitive țin de faptul că societatea din aceste țări s-a deșteptat. În primul rând în Ucraina, dar și în Republica Moldova și Georgia”, a declarat expertul polonez în cadrul unei conferințe organizate la Chișinău de Fundația Friedrich Ebert. „Acest lucru care nu trebuie subestimat, subliniază expertul, pentru că suntem martorii unor noi relații dintre societate și clasa politică care marchează depășirea moștenirii URSS. Societatea civilă, activiștii au devenit actori reali și nu pot fi ignorați de politicieni, cei care se declară proeuropeni, dar de fapt îmbrățișează stilul vechi de a face politică. Din păcate însă, încă nu s-a acumulat masa critică la nivelul elitelor politice pentru ca acestea să facă reforme adevărate”, a subliniat expertul de la Varșovia.

Am realizat un interviu cu Grzegorz Gromadzki, interviu în care l-am întrebat, pentru început,

Lina Grău: Care sunt perspectivele Parteneriatului Estic în condițiile actuale? În UE sunt probleme interne foarte mari, în țările Parteneriatului Estic – Republica Moldova, Ucraina, Georgia – sunt probleme de leadership și corupție, plus că există interesul Rusiei pentru a-și restabili influența în țările din fosta URSS. Despre ce fel de perspective pentru țările din Parteneriatul Estic poate fi vorba?

Grzegorz Gromadzki: Pentru mine Parteneriatul Estic este în primul rând relația bilaterală dintre UE și țările din estul Europei. Așa că în acest sens perspective sigur că există.

Este evident că atmosfera în UE este acum una foarte proastă – există foarte multe probleme interne în UE, în primul rând problema refugiaților și cea a așa-numitului Greexit, problemele din zona euro.

Pe de altă parte, nici situația din țările Parteneriatului Estic nu e deloc bună – sunt probleme cu democrația liberală, cu elitele politice profund corupte, criza politică și bancară în Moldova, criza guvernamentală în Ucraina, situația politică în Georgia este departe de a fi una stabilă...

Pe acest fundal, interesul UE față de Europa de Est nu este atât de mare pe cât ne-am

dori. Dar eu cred că foarte importantă este implementarea Acordurilor de Asociere semnate cu UE, în particular în partea ce ține comerț. Și aici mai apare o problemă – pe de o parte, există, inclusiv în Moldova, oameni foarte profesioniști, de exemplu în Ministerul de Externe, care sunt interesați ca acest proces să decurgă bine, dar pe de altă parte există elita politică care este foarte coruptă și care nu are cum să devină parte a acestui spațiu european. Și problema acestor elite constă în faptul că ele nu pot schimba modul în care fac politică – ele lucrează după regulile vechi. Aceasta este cea mai mare problemă acum și pentru Moldova, dar și pentru Ucraina și Georgia.

■ **Lina Grău:** Cum poate fi schimbat acest mod de a face politică? Ce soluție există pentru această coliziune dintre partea mai tânără și profesionistă a societății și clasa politică care lucrează prin metode vechi?

■ **Grzegorz Gromadzki:** Din punctul meu de vedere, doar societatea, doar partea activă a societății poate schimba acest tablou. Anume presiunea din partea societății este elementul cel mai important. Știu problema de aici, din Moldova, faptul că este foarte greu de trecut de la revoltă la activitate politică. Dar altă ieșire eu nu văd. Voi pur și simplu aveți nevoie de o nouă elită politică. Întrebarea este cum se poate face asta, evitând în același timp o criză politică foarte serioasă, care este foarte periculoasă pentru țară, chiar pentru existența statului ca atare? Eu nu am un răspuns la această întrebare. Dar eu știu că fără această schimbare fundamentală a elitei politice pur și simplu relațiile cu UE nu vor fi mai reveni niciodată nici măcar la nivelul la care au fost atunci când Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere.

■ **Lina Grău:** Înțeleg că despre calitatea de membru al UE pentru Republica Moldova sau altă țară din Parteneriatul Estic nici nu se poate pune problema acum. Pe de altă parte se observă un interes foarte mare al Rusiei de a destabiliza zona pentru a-și restabili influența de altădată. Transnistria este singurul conflict care încă este înghețat din spațiul post-sovietic, după recenta re izbucnire a confruntării armate

din Nagorno-Karabakh. Credeți că există careva riscuri directe de securitate pentru Republica Moldova acum?

■ **Grzegorz Gromadzki:** Există. Astfel de riscuri există. Eu nu cred că ele sunt foarte înalte acum, dar ele există și este evident că trebuie să ne gândim și la scenariile cele mai proaste. Aici soluții bune am impresia că nu există. UE nu poate fi aici un actor foarte important, pentru că UE nu reprezintă o structură puternică de securitate. Este întâi de toate un club politic și o organizație economică.

Pe de altă parte știți că relațiile dintre NATO și Europa de Est sunt de așa natură încât pentru NATO cea mai importantă temă acum este cea a securității membrilor NATO, în primul rând a Țărilor Baltice – Letonia, Lituania și Estonia, cum să protejeze aceste țări. Iar tot ce este mai departe, în afara frontierelor NATO, este deja o altă chestiune. Și dacă e să adăugăm la asta și faptul că Moldova este stat neutru și are o cu totul altă relație cu NATO decât de exemplu are Ucraina, acest lucru adaugă o problemă în plus în identificarea unei soluții. Așa că voi spune sincer – eu nu am un răspuns bun la întrebarea Dvs.

■ **Lina Grău:** Polonia a fost unul dintre avocații Republicii Moldova, Ucrainei, Georgiei în Parteneriatul Estic. Mai au aceste țări susținere în UE acum, având în vedere problemele interne ale UE și faptul că Moldova, Ucraina, dar și Georgia într-o anumită măsură, nu au îndreptățit așteptările? Mai există avocați serioși pentru a menține aceste țări pe calea europeană și a le acorda șansa de schimbare?

■ **Grzegorz Gromadzki:** În UE întotdeauna a fost așa – doar o minoritate de țări era angajată pe Europa de Est, trebuie să spunem sincer acest lucru. Erau Țările Baltice, Polonia, într-o anumită măsură România. Chiar și țări ca Ungaria sau Slovacia aveau o atitudine mai distantă față de Europa de Est decât Polonia sau statele Baltice – acestea aveau relații mai strânse cu Rusia decât cu Ucraina sau Moldova.

Deci, este greu de găsit un grup mare care

să susțină sută la sută Europa de Est. Dar un rol important îl joacă Germania și acum situația este de așa natură încât Berlinul are un anumit interes față de Europa de Est – și nu doar față de Rusia, ci și față de țările din Parteneriatul Estic – și are și înțelegerea clară a ceea ce se întâmplă. Și am în vedere în primul rând agresiunea Rusiei în Ucraina, mai devreme – în Georgia, iar și mai devreme – în Moldova. Fără Germania și fără influența personală a dnei Merkel, UE nu ar fi fost în stare să aplice sancțiuni împotriva Rusiei. Iar acest lucru, din punctul meu de vedere, este un miracol – faptul că 28 de state membre UE au fost de acord să fie aplicate sancțiuni Rusiei. Este prima dată când se întâmplă așa ceva.

Așa că eu aș spune că, pe de o parte, da, nu sunt foarte mulți avocați atunci când este vorba despre susținerea Europei de Est, dar pe de altă parte există în permanență un anumit interes pentru ceea ce se întâmplă pe această parte a continentului. Și acesta este un lucru bun.

■ **Lina Grău:** Care ar fi sfatul Dvs. pentru Moldova – pentru clasa politică și societate – întreb așa pentru că acum una pare să fie separată de alta – pentru a menține țara pe linia de plutire și a nu distruge complet viitorul european?

■ **Grzegorz Gromadzki:** Eu nu am așteptări pozitive dacă vorbim despre această elită politică care este acum la putere. Aceasta, din punctul meu de vedere, nu mai este capabilă să-și schimbe modul de a face politică. Și aici cred că va fi de-a dreptul o luptă care va dura nu un singur an de zile. Va fi o luptă dintre puterea actuală și acea parte a societății care ar fi vrut să trăiască conform altor reguli, reguli mai apropiate de cele din Uniunea Europeană. Pentru că generația tânără, într-o anumită parte a sa, știe cum se trăiește în alte țări, poate să călătorească, iar în cazul Moldovei mai este un factor suplimentar – faptul că aproape jumătate de milion de oameni au cetățenia română. Toate împreună vorbesc despre faptul că relațiile cu UE vor juca un rol foarte important în viața politică a Moldovei și în schimbarea clasei politice.

Dacă e să vorbim despre situația politică

de aici, vedem că mulți ani la rând au fost practic doi actori importanți, doi oligarhi – Plahotniuc pe de o parte și Filat, de cealaltă parte. Era ca un fel de echilibru între acești doi jucători foarte puternici. Unul dintre ei acum este distrus de cel de al doilea, de Plahotniuc. Dar, din punctul meu de vedere, - și poate fi o versiune optimistă a ceea ce se întâmplă aici – acesta ar putea fi începutul unei schimbări. Toată lumea știe că acum există un singur om care de fapt controlează statul, controlează țara, controlează economia și eu nu cred că așa poate continua multă vreme. Poate dura un an, doi, trei, poate chiar mai mult. Dar aceasta nu este o situație care poate rămâne așa pentru totdeauna. Și aceasta este într-o anumită măsură o abordare optimistă. Dar nu am cum să spun că aici vor apărea schimbări politice în câteva luni sau într-un an.

Lina Grău: De ce credeți că actuala situație nu poate dura foarte mult? Una din variantele, pesimiste, de evoluție a evenimentelor presupune că Vladimir Plahotniuc va continua să obțină un control din ce în ce mai mare asupra organelor de

drept, asupra decidenților, asupra justiției și așa mai departe. Ce poate împiedica această evoluție?

Grzegorz Gromadzki: Protestele societății. Doar un singur element – protestele societății. Și aici deja există o anumită tradiție a protestelor, și nu doar în ultimul an, așa ceva s-a întâmplat și anterior. Așa că există o tradiție a faptului că oamenii nu sunt de acord cu ceea ce se întâmplă la nivelul elitei politice. Eu cred că acest lucru va fi imposibil chiar și pentru un jucător atât de puternic ca Plahotniuc – să facă așa ca societatea să fie pasivă. Eu cred că peste un anumit interval de timp el va avea probleme serioase cu societatea, cu partea activă a societății.

Lina Grău: Partenerii externi pot influența cumva această situație?

Grzegorz Gromadzki: Este o chestiune foarte complicată. Pentru că pe de o parte există în Uniunea Europeană o înțelegere foarte clară a ceea ce se întâmplă în Moldova. Vă spun sigur – iluzii nu există. Problema însă se pune așa – ce e mai

important – stabilitatea, sau niște schimbări calitative în țară? Și acum mulți politicieni în UE și în Comisia Europeană conștientizează faptul că este foarte greu de făcut o schimbare a elitei politice și că măcar și o încercare de a face asta se poate termina cu venirea la putere a forțelor politice pro-moscovite, pro-ruse. Așa că o parte dintre politicieni și decidenți sunt de părere că acum mai importantă este o stabilitate pentru țară decât astfel de schimbări – s-o spunem direct: revoluționare – care, din punctul meu de vedere, sunt necesare aici, dar sunt și eu de acord că sunt foarte periculoase acum.

Lina Grău: Dar acest punct de vedere s-ar putea schimba în UE la un moment dat?

Grzegorz Gromadzki: Din punctul meu de vedere, dacă aici vor apărea mișcări politice noi foarte puternice, care vor fi capabile să-și asume responsabilitatea pentru țară, o schimbare a poziției UE în această problemă poate avea loc foarte repede. Acum însă jocul este unul foarte riscant, din punctul meu de vedere.

Opiniile exprimate de experți în cadrul editorialelor nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și al Asociației pentru Politică Externă (APE).

Asociația pentru Politică Externă (APE) este o organizație neguvernamentală angajată în susținerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și facilitarea procesului de soluționare a problemei transnistrene în contextul europenizării țării. APE a fost constituită în toamna anului 2003 de un grup proeminent de experți locali, personalități publice, de foști oficiali guvernamentali și diplomați de rang înalt, toți fiind animați de dorința de a contribui cu bogata lor experiență și expertiză la formularea și promovarea de către Republica Moldova a unei politici externe coerente, credibile și eficiente.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică social-democrată germană, scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții social-democrate la problemele actuale și viitoare ale societății. Friedrich-Ebert-Stiftung activează în Republica Moldova din octombrie 2002.